

Miten Venäjää pitäisi arvioida?

Venäjän luonnehdinta ja sen politiikan arviointi on muuttunut entistä värikkäämmäksi Ukrainan kriisin ja Kirimin Venäjään liittämisen jälkeen. Putinin toiminnasta on maalattu aiheellisesti synkkä kuva, jossa häntä on äärimmillään verrattu jopa Hitleriin. Tämänkaltaisia vihaisia ääniä on kuulunut myös Venäjältä. Puhetapa muistuttaa Venäjän johdon itsensä harrastamaa kaiken leimaamista fasismilla.

Venäjän johdon lietsoma nationalistinen paatos on nostanut julkisuuteen vastenmielisiä ilmiöitä. Ukraina-politiikkaa kritisoivia vastaan on hyökätty sanallisesti ja myös fyysisesti, ja moniäänisyyden tila on julkisuudessa kaventunut. Duumassa edustettuna oleva oppositio puolsi Krimin kansainvälisen oikeuden vastaista Venäjään liittämistä lähes yhtenä miehenä. Tämä tapahtui todellakin sitä yhtä ainoaa edustajaa lukuun ottamatta.

Opposition ehkä tunnetuin hahmo Aleksei Navalnyi on pelannut tuttuun tyyliinsä kaksin kortein. Hän on flirttaillut kansallismielisen yleisen mielipiteen suuntaan ja ilmoittanut pitävänsä neuvostojohtaja Hruštšovin päätöstä ”lahjoittaa” Krim Ukrainalle kommunistien tekemänä rikoksena. Samalla hän on vastustanut Krimin liittämistä Venäjään maan etujen vastaisena toimenä sen kansainvälisten seurausten vuoksi. Navalnyille ja muulle Venäjän ulkoparlamentariselle oppositiolle Ukrainan Maidan on ollut esimerkki, jonka toivotaan innostavan venäläiset jatkamaan siitä, mihin Bolotnajalla pari vuotta sitten jäätiin.

Venäläisten asennoituminen Ukrainan tapah-

tumiin on ollut erittäin ristiriitaista. Samalla kun ”historiallisesti ja kulttuurisesti aina Venäjään” kuuluneen Krimin kaappausta tuetaan, kansa on ollut mielipidetiedustelujen perusteella koko ajan avoimen asevoiman käyttöä tai muuten Ukrainan asioihin sekaantumista vastaan. Ihmiset eivät myöskään tunnu uskovan, että Maidanin kaltaiset tapahtumat olisivat todennäköisiä Venäjällä. Samaan aikaan Putinin kansansuosio on pompannut parhaiden päivien tasolle, lähelle jopa seitsemääkymmentä prosenttia.

Miten Venäjän Ukrainan politiikkaa sitten pitäisi arvioida? Yksi ääripää sanoo Putinin käynnistäneen pitkäaikaisen suunnitelmansa neuvostoimperiumin tai peräti tsaarin imperiumin palauttamiseksi, jolloin myös Suomi ja muut Neuvostoliittoon koskaan kuulumattomat lähialueen valtiot olisivat välittömässä vaarassa.

Tämän arvion nojalla on tehty Suomessa melko suoraviivaisesti johtopäätöksiä siitä, että nyt jos koska on aika jättää jäsenhakemus Natoon. Toinen Suomessa ehkä valtavirtaa edustava lähestymistapa on eräänlainen ”odota ja katso” -linja. Siinä tapahtumien arviointi rajataan siihen, onko Venäjän politiikka muuttunut suhteessa Suomeen ja mitä vaikutuksia Ukrainan tapahtumilla on Suomen turvallisuusympäristöön. Sen mukaan Ukrainan kriisi ei suoranaisesti muodosta vaaraa Suomen turvallisuudelle, ja siksi vanhan ja koetellun linjan mukaisesti ainakaan tällaisen kansainvälisen kriisin oloissa ei ole järkevää muuttaa hyvin toimivia ulkopolitiikan perusratkaisuja.

Näissä kahdessa arvioissa näkyvät toisaalta

tarve ymmärtää, mihin suuntaan Venäjän ulkopoliittikka on kehittymässä, ja toisaalta miten sen naapurien pitäisi siihen vastata. Molemmilla lähestymistavoilla on perustelunsa, mutta myös kansallisesta näkökulmasta syntyvät rajoituksensa. Suomessa tehtyjen valtavirran johtopäätösten vertaaminen vaikkapa Viron vastaaviin kertoo kahdesta asiasta. Vaikka Venäjän naapureita yhdistää se, että ne kaikki ovat siihen verrattuna pieniä ja Venäjä on siksi tärkein niiden turvallisuuspolitiikkaa määrittävä tekijä, niiden historia, sen nojalla tehdyt turvallisuuspolitiikan perusratkaisut ja näistä syntyvä suhde nykyiseen Venäjään eroavat myös selvästi toisistaan. On myös huomattava, että Venäjän ulkopoliittinen linja ei puolestaan määräydy suhteessa pienempiin naapureihinsa, vaan laajemmasta horisontista.

Kun tarkastelemme Venäjän viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana harjoittamaa ulkopoliittikkaa, näemme että sen päämäärä on ollut suhteellisen muuttumaton. Vain sen tavoittelun tapa on vaihdellut. Tämä on tapahtunut etupäässä vuorovaikutuksessa lännen suurvaltojen kanssa. Kiinan ja Aasian nousun myötä myös itä on tullut vahvemmin mukaan kuvaan.

Venäjän ulkopoliittikan pysyväksi perustavoitteeksi voidaan määritellä suurvalta-aseaman palauttaminen. Geopolitiikka ja realismi ovat hallinneet keskustelua, mutta eivät kuitenkaan duginilaisena geopolitiikkana ja euraasialaisuutena. 1990-luvun alun heikkouden aikana Venäjä pyrki liittoutumaan lännen kanssa hakemalla yhteisiä intressejä ja arvopohjaa. Jevgeni Primakovin aikana 1990-luvun puolivälissä Venäjä yritti vahvistaa asemaansa hakemalla vastavoimaa lännelle idästä, mutta kääntyi Putinin tultua presidentiksi jälleen enemmän lännen suuntaan. Yhteistä pohjaa haettiin terrorisminvastaisesta taistelusta, jonka symbolina on pidetty Putinin soittoa ensimmäisenä valtiojohtajana presidentti Bushille syyskuun 11 päivän tragedian jälkeen. Irakin sota, lännen politiikka vallanvaihdosten tukemiseksi ja itselleen myötämielisten hallitusten valtaan nostamiseksi, Naton itälaajeneminen, Kosovo ja Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmä johtivat vähitellen Venäjän uuteen

tilanearvioon. Ukrainan, Georgian ja Kirgisian väri vallankumousten arvioitiin uhkaavan Venäjän intressejä sen perinteisessä etupiirissä ja Ukrainan ja Georgian jäsenhakemukset Natoon vuonna 2007 nähtiin suoraksi uhaksi Venäjän sotilaalliselle turvallisuudelle. Moskovassa kyseenalaistettiin länttä myötäilevän politiikan tulokset.

Ukrainan tapahtumat nostivat nämä Venäjän ulkopoliittikan peruslinjan taustalla vaikuttavat huolet pintaan. Maidanin voimalla ja lännen tuella tapahtunut vallanvaihdos tulkittiin Moskovassa siten, että länsi jatkaa itselleen myötämielisten hallitusten nostamista valtaan Venäjän etupiirissä. Oranssin vallankumouksen perusteella, jolloin valtaan nousi sama pääministeripuolue kuin nyt, Venäjä arvioi myös Naton laajenemisen Ukrainaun nousevan jälleen optioksi.

Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta Ukraina on viimeinen ja merkittävin menetys Venäjää historiallisesti Itämereltä Mustalle merelle ympäröineiden puskurivaltioiden ketjussa. Ukrainan sitoutuminen lännen sotilaspolitiikkaan ja Mustanmeren laivaston menettäminen olisivat dramaattisia muutoksia venäläiskenraalien karttatarjoituksissa.

Näyttäisi siltä, että kylmän sodan päättyminen ei toiveista huolimatta päättänyt perinteistä suurvaltojen välistä jännitettä. Venäjän heikkous vain häivytti sen näkyvistä siksi aikaa, kunnes sen viime vuosien pyrkimys palauttaa vaikutusvaltansa perinteisessä ”etupiirissään” törmäsi yhteen alueelle vaikutuksensa ulottaneen lännen kanssa.

Wienissä 16.5.2014

Markku Kangaspuuro